

"השמיים שבתוכי"

מטרות:

1. היכרות עם סיפורה האישי והייחודי של אתי הילסום.
2. דיון בנושא שמירה על צלם אדם כדרך התנגדות לנאצים.
3. בירור עמדתנו לגבי האפשרות לשינוי עצמי כדרך לשינוי חברתי.

רקע כללי:

אתי הילסום (1914-1943) גדלה במידלבורג שבהולנד. האב היה יהודי הולנדי והאם יהודייה-רוסיה, בבית ספוג אווירה אינטלקטואלית. אביה של הילסום, לואיס הילסום, היה מורה לשפות קלאסיות ומנהל הגימנסיה העירונית בעיר דוונטר. שלושת ילדי המשפחה - אתי ושני אחיה, מישה ויאפ - היו מוכשרים במיוחד: מישה היה פסנתרן מבריק, שהיה מנגן מיצירות בטהובן לפני קהל כבר שהיה בן שש. לדעת רבים הוא היה אחד הפסנתרנים המבטיחים ביותר באירופה. יאפ, הצעיר בילדים, למד רפואה. באוניברסיטה למדה הילסום שפות סלאביות ופסיכולוגיה. את חייה האישיים והמקצועיים חלקה האישה הצעירה עם יוליוס ספיר, פסיכולוג ידוע ותלמידו של יונג. מיד לאחר כיבוש הולנד קשרה הילסום קשרים עם סטודנטים שמאלנים במחתרת, ולפרנסתה לימדה רוסית. במצוד של יולי 1942 הצטרפה הילסום מרצונה למגורשים לווסטרבורק (מחנה מעבר שהוקם עבור יהודי הולנד), שם עבדה בבית-החולים עד גירושה לאושוויץ. נסיעותיה לאמסטרדם בענייני בית-החולים נוצלו להברחת מכתבים ולהשגת מלאי תרופות למחנה. חבריה באמסטרדם הפצירו בה להישאר במסתור שהכינו לה בעיר, אך היא סירבה וחזרה לווסטרבורק. לא עלתה על דעתה האפשרות שהיא עצמה תינצל בזמן שאחרים ייספו. היא השקיעה את כל זמנה בעזרה לנזקקים במחנה, וליוותה רבים מהם בדרכם האחרונה.

בשנתיים האחרונות לחייה כתבה אתי הילסום יומן, שפורסם בעברית בשם "השמיים בתוכי" בשנת 1981. הקריאה ביומן מעלה שאלות פילוסופיות על אמונה, על טוב ורוע ועל עבודה רוחנית. היא סירבה לראות בגורלה גזירת גורל, וביקשה לראות את התכלית שבחיים, את יופיים וכבודם, ולהראות זאת לאנשים שבהם פגשה¹. אתי הילסום נרצחה באושוויץ בשלושים בנובמבר 1943.

¹ בתיה דביר, השמיעיני את קולך ונסו הצללים- מבחר מקורות של נשים בתקופת השואה, מורשת ויד ושם, ישראל (תשע"ט 2018), עמ' 169

מהלך:

1. במאי 1940 כבשה גרמניה הנאצית את הולנד והחל תהליך הבידוד ובהמשך גם ההשמדה של יהדות הולנד. אתי הילסום, אישה צעירה בת 26 המתגוררת באמסטרדם מתחילה לכתוב יומן ולתאר בו את אירועי השעה (תהליך ההדרה, הגזרות, העונשים, החטיפות לעבודה ועוד) ולצידם את האופן שבו היא בוחרת להתייחס לאירועים אלו. בשנת 1942 היא מתארת ביומנה את האירוע הבא:

"הבוקר רכבתי על האופניים ונהניתי משהשמיים הרחבים המשתרעים לפניי בשולי העיר, ונשמתי את האויר הצח שאין עליו הגבלות. ובכל מקום תלויים שלטים האוסרים על יהודים לפנות בדרכים המובילות אל חיק הטבע. אבל השמים משתרעים גם מעל לפיסת הדרך המותרת לנו. איש אינו יכול לפגוע בנו, באמת שלא. אפשר להקשות עלינו, אפשר לגזול מאתנו רכוש, להגביל את חופש התנועה הפיסי שלנו, אבל הפגיעה האמיתית בכוחנו באה מעצמנו, מעצם המנטליות² שלנו. מתוך זה שאנחנו מרגישים רדופים, מושפלים ומדוכאים. בגלל השנאה שלנו. הפה הגדול שלנו, שמאחוריו מסתתרת הפחד. מותר לנו בהחלט להיות לפעמים עצובים ומדוכאים על כל מה שנעשה לנו; זה אנושי ומובן. אבל עם זאת: החבלה הגדולה ביותר נגרמת לנו בידי עצמנו. החיים יפים בעיניי ואני מרגישה את עצמי חופשייה. השמים שבתוכי גדולים ורחבי ידיים כמו השמיים שמעליי. אני מאמינה באלוהים ואני מאמינה בבני האדם ואני מעיזה לומר את הדברים האלה בלי בושה מזויפת. החיים קשים, אבל זה לא נורא. צריך להתחיל בכך שנתייחס אל עצמנו ברצינות, השאר כבר יבוא מאליו. אדם לא צריך להתבייש בכך שהוא עובד על עצמו, זה באמת לא סתם אינדיבידואליזם חולני. ושלוש אמיתי בעתיד ייתכן רק כאשר כל אדם יגיע לשלוש עם עצמו, ויעקור מתוכו את השנאה לזולת, ויהיה מוצאו מה שיהיה, ויהפוך אותה למשהו אחר, אולי במשך הזמן לאהבה אפילו, או שמה זאת ציפייה מוגזמת? אבל אני משוכנעת שזה הפתרון היחיד. ... אני אדם מאושר, ואני מברכת על חיי, כן, גם בשנה הזאת, שנת 1942 לספירה, השנה המי-יודע-כמה-למלחמה"³.

² אופן החשיבה

³ שולמית במברגר (תרגום), השמיים שבתוכי- יומנה של אתי הילסום 1941-1943, כתר הוצאה לאור, ירושלים (2002), עמ' 83-84

2. דיון:

א. שאלות הבנה:

- אתי מבחינה בין 2 סוגי פגיעה. מהם? איזה מהם מסוכן יותר לדעתה? מדוע?
- בזמן הרכיבה על האופניים רואה אתי את השמיים שמעליה ומבינה משהו חשוב על הפנימיות של האדם. מהו?
- את מה או את מי כדאי לאדם לטפח בתקופה קשה זו?

ב. שאלות עמדה:

- מה דעתכם על תחושת החופש שאתי מתארת על אף מציאות החיים הנוראה, האם היא אמיתית? מדוע?
- לדעתה, כדי לשנות את המציאות הקשה שנחפתה עליהם יש "לעקור מתוכנו את השנאה לזולת ולעורר בנו את האהבה אליו". כיצד זה אפשרי לדעתכם? או שמה זו "ציפייה מוגזמת"?
- לטענתה שלום עולמי אפשרי רק לאחר שכל אחד יגיע לשלום עם עצמו. מה דעתכם על הכיוון הזה? באיזה אופן הוא רלוונטי גם לימנו?

3. לסיכום- הזמינו את התלמידים לתת כותרת לקטע.